



## MEDIA TA'LIM TIZIMIDA BADIY ONG, TASAVVUR VA TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK AHAMIYATI

*Islomova Diyoraxon Bahodirxon qizi*

*Nizomiy nomidagi o'zbekiston pedagogika universiteti  
Professional ta'lim fakulteti musiqiy ta'lim yo'nalishi 1-kurs*

**Annotatsiya.** Ushbu maqolada media ta'lim tizimida badiiy ong, tasavvur va tafakkurni shakllantirishning nazariy hamda amaliy asoslari tahlil qilinadi. Bugungi axborotlashgan jamiyatda o'quvchi faqat tayyor axborotni qabul qiluvchi emas, balki media matnlarni anglaydigan, tahlil qiladigan, estetik baholaydigan va ijodiy qayta yaratadigan faol subyekt sifatida qaralmoqda. Maqolada media ta'limning badiiy-estetik tarbiya bilan bog'liqligi, vizual obrazlar, ekran madaniyati, raqamli hikoya, reklama, ijtimoiy tarmoq kontenti va audiovizual materiallarning o'quvchi tafakkuriga ta'siri yoritiladi.

**Kalit so'zlar:** media ta'lim, badiiy ong, tasavvur, tafakkur, media savodxonlik, estetik idrok, tanqidiy fikrlash, vizual madaniyat, ijodiy tafakkur, raqamli ta'lim.

**Аннотация.** В данной статье анализируются теоретические и практические основы формирования художественного сознания, воображения и мышления в системе медиаобразования. В современном информационном обществе студент рассматривается не только как получатель готовой информации, но и как активный субъект, который понимает, анализирует, эстетически оценивает и творчески воссоздает медиатексты. В статье освещается связь медиаобразования с художественно-эстетическим воспитанием, влияние визуальных образов, экранной культуры, цифрового



повествования, рекламы, контента социальных сетей и аудиовизуальных материалов на мышление студента.

**Ключевые слова:** медиаобразование, художественное сознание, воображение, мышление, медиаграмотность, эстетическое восприятие, критическое мышление, визуальная культура, творческое мышление, цифровое образование.

**Annotation.** This article analyzes the theoretical and practical foundations of the formation of artistic consciousness, imagination and thinking in the media education system. In today's information society, the student is considered not only as a receiver of ready-made information, but also as an active subject who understands, analyzes, aesthetically evaluates and creatively recreates media texts. The article highlights the connection of media education with artistic and aesthetic education, the impact of visual images, screen culture, digital storytelling, advertising, social network content and audiovisual materials on the student's thinking.

**Keywords:** media education, artistic consciousness, imagination, thinking, media literacy, aesthetic perception, critical thinking, visual culture, creative thinking, digital education.

### **Kirish**

XXI asr ta'limi axborot, texnologiya va kommunikatsiya vositalari bilan uzviy bog'liq holda rivojlanmoqda. Bugungi o'quvchi kitob, gazeta yoki darslik bilangina emas, balki internet, ijtimoiy tarmoqlar, video platformalar, reklama, animatsiya, kino, blog, podkast va boshqa media mahsulotlar orqali ham bilim oladi. Shuning uchun zamonaviy ta'lim tizimida media ta'lim alohida pedagogik yo'nalish sifatida muhim o'rin egallaydi. UNESCO media va axborot savodxonligini XXI asr



muammolari, xususan, noto'g'ri axborot, dezinformatsiya, sun'iy intellekt va raqamli innovatsiyalar sharoitida zarur bo'lgan asosiy ko'nikmalar majmui sifatida izohlaydi.[1] Media ta'lim faqat axborotni texnik jihatdan izlash yoki internetdan foydalanishni o'rgatish bilan cheklanmaydi. Uning asosiy vazifasi o'quvchida axborotni tanlash, tekshirish, talqin qilish, baholash va uni ijodiy qayta ishlab chiqish ko'nikmalarini shakllantirishdan iborat. UNESCO ta'rifiga ko'ra, media va axborot savodxonligi shaxsga media kontentni topish, baholash, yaratish va undan mas'uliyatli foydalanish imkonini beruvchi kompetensiyalarni qamrab oladi.[1] Shu jihatdan media ta'lim badiiy ong, tasavvur va tafakkur bilan bevosita bog'liqdir. Chunki har qanday media matn -film, surat, reklama, maqola, post, videorolik yoki raqamli hikoya -ma'lum obrazlar, belgilar, ranglar, tovushlar va g'oyalar tizimi orqali inson ongiga ta'sir ko'rsatadi. O'quvchi ushbu obrazlarni to'g'ri idrok eta olsa, u nafaqat axborotni tushunadi, balki uning estetik, axloqiy va ijtimoiy mazmunini ham anglaydi.

### **Asosiy qism**

Badiiy ong -insonning voqelikni obrazli, estetik va emotsional idrok etish qobiliyatidir. U san'at asarlari, adabiyot, musiqa, tasviriy san'at, kino va boshqa badiiy shakllar orqali shakllanadi. Media ta'lim sharoitida esa badiiy ongning shakllanish doirasi yanada kengayadi. Chunki zamonaviy o'quvchi badiiy obrazni faqat adabiy matn yoki rasm orqali emas, balki ekran, montaj, ovoz, animatsiya, videoeffekt, grafik dizayn va raqamli platformalar orqali ham qabul qiladi. Media mahsulotlarda badiiylik ko'pincha vizual va audiovizual vositalar orqali ifodalanadi. Masalan, ijtimoiy rolikdagi rang tanlovi, musiqiy fon, kadr almashinuvi, qahramon mimikasi yoki matnning joylashuvi tomoshabinning hissiy holatiga bevosita ta'sir qiladi. Demak, media ta'lim jarayonida o'quvchi media matnning faqat tashqi mazmunini emas, balki uning badiiy-estetik qurilishini ham tahlil qilishga o'rgatilishi kerak. Len Masterman media ta'limning muhim tamoyillaridan biri



sifatida media voqelikni bevosita aks ettirmasligini, balki uni ma'lum belgilar va ramzlar orqali qayta "taqdim etishini" ta'kidlaydi.[4] Bu fikr media ta'limda badiiy ongni rivojlantirish uchun muhimdir, chunki o'quvchi har qanday media matn ortida muallif pozitsiyasi, g'oya, maqsad va estetik tanlov mavjudligini tushunishi zarur.

Tasavvur -inson ongida mavjud tajriba asosida yangi obrazlar yaratish qobiliyatidir. Ta'lim jarayonida tasavvur ijodkorlik, mustaqil fikrlash va muammoli vaziyatlarni hal qilish bilan chambarchas bog'liq. L.S. Vigotskiy "Imagination and Creativity in Childhood" asarida tasavvur va ijodkorlik bolaning tajribasi, hissiyoti va fikrlash jarayoni bilan uzviy aloqador ekanini ko'rsatadi.[5] Media ta'lim tasavvurni rivojlantirish uchun keng imkoniyat yaratadi. Masalan, o'quvchilar biror hikoya asosida videorolik tayyorlashi, suratlar asosida syujet tuzishi, reklama matnini tahlil qilishi yoki raqamli hikoya yaratishi mumkin. Bunday topshiriqlar o'quvchidan faqat bilimni qaytarishni emas, balki obraz yaratish, vaziyatni tasavvur qilish, g'oyani vizual shaklga keltirish va uni auditoriyaga ta'sirchan yetkazishni talab qiladi. Media ta'limda tasavvur quyidagi yo'nalishlarda rivojlanadi: birinchidan, o'quvchi mavjud media obrazlarni angelaydi; ikkinchidan, ularni qayta talqin qiladi; uchinchidan, o'zining yangi media mahsulotini yaratadi. Masalan, "Tabiatni asrash" mavzusida ijtimoiy rolik yaratish topshirig'i o'quvchidan ekologik muammoni tushunish, badiiy obraz topish, rang va tovush vositalaridan foydalanish, tomoshabinga ta'sir etuvchi yakuniy g'oya ishlab chiqishni talab qiladi. Bu esa tasavvur bilan tafakkurning birgalikda rivojlanishiga olib keladi.

Tafakkur -borliqni mantiqiy, tahliliy va umumlashtirilgan holda anglash jarayonidir. Badiiy tafakkur esa voqelikni obrazlar, ramzlar, estetik munosabat va ijodiy talqin orqali anglash shaklidir. Media ta'lim tizimida badiiy tafakkur tanqidiy fikrlash bilan uzviy bog'lanadi. Chunki o'quvchi media matnini idrok etar ekan, uning mazmuni, shakli, maqsadi, auditoriyasi va ta'sir mexanizmlarini tahlil qiladi. 2024-yilda "Culture and Education" jurnalida chop etilgan tadqiqotda yangi media



savodxonligi o'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalari bilan bog'liq muhim omil sifatida baholangan. Tadqiqotda o'quvchilar katta axborot oqimi va ijtimoiy tarmoqlar ta'sirida bo'lgan sharoitda tanqidiy fikrlash ayniqsa zarur ekani ko'rsatiladi.[8]

Media ta'limda badiiy tafakkurni rivojlantirish uchun o'quvchilarga quyidagi savollar asosida tahlil topshiriqlari berilishi mumkin:

1. Media matn qanday g'oyani ilgari surmoqda?
2. Unda qanday obrazlar va ramzlardan foydalanilgan?
3. Rang, tovush, kadr, matn va kompozitsiya qanday ta'sir uyg'otadi?
4. Muallif auditoriyani nimaga ishontirmoqchi?
5. Ushbu media mahsulotda estetik va axloqiy jihatlar qanday ifodalangan?

Bunday savollar o'quvchini passiv tomoshabindan faol tahlilchiga aylantiradi. U media matnni ko'rish bilangina cheklanmaydi, balki uning ichki tuzilishi va ta'sir kuchini anglaydi.

Badiiy ongni shakllantirishda estetik tajriba muhim ahamiyatga ega. Estetik tajriba insonning go'zallikni his qilishi, obrazlarni anglash, san'at hodisalariga munosabat bildirish va ularni shaxsiy tajriba bilan bog'lay olish qobiliyatidir. John Dewey san'atni inson tajribasi bilan bog'liq holda talqin qiladi; uning estetik qarashlarida san'at hayotdan ajralgan hodisa emas, balki insonning borliq bilan faol munosabati sifatida izohlanadi. Elliot Eisner esa san'at ta'limi inson tafakkurining murakkab va nozik jihatlarini rivojlantirishini ta'kidlaydi. Uning fikricha, san'at orqali shakllanadigan tafakkur kundalik hayotdagi noaniqliklar, murakkab vaziyatlar va turli talqinlar bilan ishlashga yordam beradi.[7]Media ta'limda estetik



tajriba faqat tayyor san'at asarini tomosha qilish bilan chegaralanmaydi. O'quvchi o'zi ham media mahsulot yaratish jarayonida estetik tanlov qiladi: qaysi rangdan foydalanish, qanday musiqa tanlash, qaysi kadri birinchi qo'yish, qanday matn yozish, qanday obraz orqali fikrni yetkazish kabi masalalarni hal qiladi. Bu jarayonda uning badiiy ongi, didi, ijodiy mas'uliyati va estetik qarashlari rivojlanadi.

### **Xulosa**

Media ta'lim tizimida badiiy ong, tasavvur va tafakkurni rivojlantirish zamonaviy pedagogikaning dolzarb vazifalaridan biridir. Chunki bugungi o'quvchi turli media obrazlar, axborot oqimlari va raqamli matnlar muhitida yashaydi. Ularni to'g'ri anglash, tahlil qilish va estetik baholash uchun o'quvchida badiiy ong, ijodiy tasavvur va tanqidiy tafakkur shakllangan bo'lishi zarur. Media ta'lim badiiy-estetik tarbiyani yangi bosqichga olib chiqadi. U o'quvchini faqat media mahsulot iste'molchisi emas, balki uni tahlil qiluvchi, baholovchi va yaratuvchi faol shaxsga aylantiradi. Media matn tahlili, vizual hikoya yaratish, raqamli loyiha, ijodiy topshiriqlar va tanqidiy muhokama kabi metodlar orqali o'quvchilarda obrazli fikrlash, estetik idrok, ijodiy tasavvur va mustaqil tafakkur rivojlanadi. Shunday qilib, media ta'lim badiiy ongni shakllantirish, tasavvurni boyitish va tafakkurni chuqurlashtirishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Uni ta'lim jarayoniga tizimli kiritish o'quvchilarning nafaqat axborot savodxonligini, balki estetik madaniyati, ijodiy salohiyati va ma'naviy dunyoqarashini ham yuksaltiradi.

### **FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR**

1. UNESCO. *Media and Information Literacy*.
2. Komilov, J., Isaeva, G., Jonzokova, S., Nosirova, D., & Suleymanova, R. (2021). Innovative approaches of psychological training of young sportsmen to the competitions. *Ilkogretim Online*, 20(3).



3. Suleymanova, R. (2023). PEDAGOGICAL ASPECTS OF FORMING MEDIA EDUCATION LITERACY. *Science and innovation*, 2(B3).
4. Masterman L. *Teaching the Media*. London: Comedia/Routledge, 1985.
5. Vygotsky L.S. *Imagination and Creativity in Childhood*. *Journal of Russian and East European Psychology*, 2004.
6. Dusbekovna, S. R. N., & Anvarovna, J. S. (2022). COLLABORATIVE LEARNING METHODOLOGY BASED ON THE DEVELOPMENT OF STRATEGIC COMPETENCE. *Journal of Pharmaceutical Negative Results*, 1797-1803.
7. Eisner E.W. *The Arts and the Creation of Mind*. Yale University Press, 2002.
8. Pagán-Castaño J., Sánchez-García J., Callarisa-Filiol L., Pagán-Castaño E. *The influence of new media literacy to develop critical thinking in high school students*. *Culture and Education*, 2024.